

**ՀՈՒՅՉԵՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ
ԼԵԶՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԸ**

Սույն հոդվածը ներկայացնում է ամփոփ ակնարկ արդի լեզվաբանության մեջ հույզերի ունեցած տեղի և դերի վերաբերյալ: Հույզերին անդրադարձ կատարվել է դեռևս անտիկ աշխարհի մտածողների աշխատություններում, և, չնայած լեզվաբանական ժամանակակից տեսություններն այսօր առավել խորը և ընդարկուն ուսումնասիրություններ են ներկայացնում հույզերի լեզվական դրսևորումների վերաբերյալ, այնուամենայնիվ, անտիկ աշխարհից մինչ օրս դիտարկումների և տեսությունների հիմքում մի կարևոր և անփոփոխ գաղափար է ընկած, այն է՝ հույզերի առանցքային դերը դատողությունների կայացման, լեզվագործածության և լեզվամտածողության գործընթացներում:

Բանալի բառեր. հուզական դրսևորումներ, ոչ լեզվական տարրեր, լեզվական նշան, բանական տարրեր, հուզական տարրեր, հուզաարտահայտչական մեխանիզմ, հուզականորեն նշույթավորված, հուզական հարանշանակություն, հուզական ներուժ

Հույզերը վաղուց ուսումնասիրության առարկա են դարձել գիտության տարբեր ճյուղերի կողմից: Հույզերի լեզվական դրսևորումների ուսումնասիրությանը տրամաբանորեն պետք է որ նախորդեին փիլիսոփայության, հոգեբանության, մարդաբանության հետազոտությունները, որոնք իրենց ուրույն տեղն են գտել դեռևս անտիկ աշխարհի մտածողների աշխատություններում: Այսպես, Արստոտելն իր «Հոստոություն» աշխատության մեջ գործածում է **passion** եզրը, որ թարգմանաբար նշանակում է «**կիրք**», նշելով, որ այն մի գործոն է, որ վերափոխում է մարդուն՝ փոփոխություններ առաջացնելով նրա դատողություններում /Aristote, 1960/: Այստեղից կարելի է եզրակացնել, որ դեռևս անտիկ աշխարհում կարևորվել է հույզերի դերը դատողությունների կայացման տիրույթում, որը նույնն է թե լեզվագործածության և լեզվամտածողության գործընթացներում: Ինչ վերաբերում է արդի ժամանակաշրջանին, ապա հույզերի ունեցած դերն այնքան է կարևորվել վերը նշված գործընթացներում, որ առաջ է եկել մի առանձին գիտակարգ **էմոտիոզիա** անվանմամբ: Վերջինիս հետազոտական օբյեկտը հոգեբանական և լեզվաբանական գործոնների փոխհարաբերությունն է հույզերի լեզվաբանական դրսևորումների գործընթացներում:

Օ. Տարասովան, խոսելով էմոտիոնալիզմի մասին, նշում է, որ հույզերի լեզվական արտահայտչամիջոցների խնդիրների շուրջ գոյություն ունեն մի շարք տարակարծություններ /Тарасова, 2015: 38/: Դրանք նախևառաջ դրսևորվում են լեզվի հիմնարար գործառույթների բնութագրիչներում: Այսպես՝ հետազոտողների մի մասը գտնում է, որ լեզվում գերիշխողը ճանաչողական գործառույթն է (Կ. Բյուլեր, Գ. Գիյոմ, Է. Սեպիր և այլք): «Հուզական դրսևորումները լեզվաբանական ոչ մի հետաքրքրություն չեն ներկայացնում,- գրում է Է. Սեպիրը,- քանի որ դրանք բնագոյային ծագում ունեն և չեն կարող համընդհանուր բնութագրման առարկա դառնալ և հաղորդակցության բաղադրիչ համարվել» /Sapir, 1921: 12/: Մասնավորապես Է. Սեպիրը նշում է. «Լեզուն հաղորդակցության զուտ մարդկային և ոչ բնագոյային միջոց է և լեզվի համար գաղափարների ձևակերպումն առավել մեծ կարևորություն ունի, քան հույզերի և կամքի դրսևորումները» /ibid., 42/:

Նման կարծիք է հայտնում նաև Ա. Սեշեն՝ այսպես կոչված «հուզական քերականությունը» համարելով ոչ կարևոր՝ երկրորդական /Meunier, 1984: 145-155/: Սույուրը ևս իր ուսումնասիրություններում լեզուն չի դիտարկում որպես հուզական մտքի արտահայտիչ /Caffi, Janney, 1994: 335/: Յակոբսոնը, կարևորելով լեզվի ճանաչողական գործառույթը, իր ուսումնասիրություններում առաջ է քաշում այն գաղափարը, որ այդ ճանաչողական գործառույթը ներկայացվում է լեզվի հուզական կողմի հետ փոխհարաբերության մեջ: Այդուհանդերձ Յակոբսոնը հույզերը լեզվում համարում է «երկրորդական գործոններ», սակայն հորդորում է չանտեսել դրանց առկայությունը: Ահա թե ինչ է գրում այդ կապակցությամբ. «[...] Լեզուն պետք է ուսումնասիրվի իր գործառույթների ամբողջության մեջ[...]»: Ճանաչողական գործառույթի գերիշխող դիրքը լեզվաբաններին իրավունք չի տալիս անտեսել «երկրորդական գործոնները»: [...] Եթե լեզուն ուսումնասիրում ենք նույնիսկ տեղեկության փոխանցման տեսանկյունից, ապա դա մեզ իրավունք չի վերապահում այն սահմանափակել սուկ ճանաչողական կողմով: [...] Ենթադրել, որ հուզական դրսևորումները ոչ լեզվական տարրեր են և որևէ առնչություն չունեն բուն հաղորդակցության հետ, կնշանակի կամայականորեն նեղացնել հաղորդագրության տեղեկատվության սահմանները: Այլ կերպ ասած, լեզվական տեղեկությունը զրկել ամբողջական ընկալման հնարավորությունից» /Jakobson, 1963: 213-215/:

Այսպիսով կարող ենք ասել, որ Յակոբսոնի ուսումնասիրություններում արդեն սկսում է ի հայտ գալ լեզվում բանական և հուզական տարրերի երկատման խնդիրը, ինչը հետագայում առավել խոր ուսումնասիրության առարկա է դառնում այն լեզվաբանների աշխատություններում, ովքեր լեզուն չեն սահմանափակում միայն ճանաչողական գործառույթով (Շ. Բալլի, վան Գիննեկեն, Մ. Բրեալ և այլք):

20-րդ դարի առաջին կեսերին շվեյցարացի լեզվաբան Շարլ Բալլին էր առաջինը, ով սկսեց հույզերը դիտարկել որպես լեզվական համակարգի կարևոր միավոր: Վ. Շախովսկու կարծիքով Շ. Բալլին լեզվաբանության նպատակներից է համարում լեզվի իրական էության բացահայտումը՝ հաշվի առնելով այն փաստը, որ լեզուն սպասարկում է կյանքը՝ իր բոլոր, այդ թվում նաև, հուզական դրսևորումներով: Իր այս ուսումնասիրություններով Շ. Բալլին սկիզբ է դնում ոճագիտությանը, որը միտված է լեզուն ուսումնասիրելու որպես հուզաարտահայտչական մեխանիզմ /Bally, 1935: 75/: Սակայն պետք է նշել, որ ոճագիտության սահմանումը տալիս, Բալլին լեզվում կարևորում է ոչ միայն հուզական, այլև բանական տարրերը՝ նշելով, որ ոճագիտությունը լեզվաբանության այն բաժինն է, որ կոչված է լեզվի արտահայտչական տարրերը նկարագրելու բանական տարրերի հետ փոխկապակցության մեջ: Ինչպես Բալլին է նշում, ոճագիտությունը «լեզվում ոչ լեզվականի» ուսումնասիրությունն է /ibid., 43/: Կ. Կերբրատ-Օրեկկիոնին անդրադառնալով Շ. Բալլիի «Լեզուն և կյանքը» աշխատությանը, նկատում է, որ հեղինակը հուզական երևույթների առկայացման համար կարևոր գործոններ է համարում՝ խոսքային իրավիճակը, ինտոնացիան, միմիկան և ժեստերը /Kerbrat-Orecchioni, 2000: 36/: Կ. Կերբրատ-Օրեկկիոնիի կարծիքով՝ լեզվական միավորը որքան ավելի ուժգին է հուզականորեն նշույթավորված լեզվական համակարգում, այնքան պակաս կարևոր են դառնում վերը նշված գործոնները հույզերի առկայացման գործընթացում, և հակառակը: Նմանատիպ հակադարձ կապի մասին է խոսում նաև Բալլին՝ նշելով, որ որքան ավելի հուզականորեն է լիցքավորված նշանը, այնքան այն պակաս լեզվական է, և որքան այն դառնում է լեզվական, այնքան ավելի շատ է կորցնում իր հուզականությունը: Այսինքն՝ հուզական նշանը գործունեության երկարատև ընթացքում կորցնում է այսպես կոչված իր գույնն ու էներգիան, այլ կերպ ասած իր արտահայտչականությունը, ինչն էլ իր հերթին լեզվական նշանը դարձնում է կամայական (arbitraire) /Bally, 1935: 19/: Ինչպես նշում է Բալլին. «Լեզուն մեր մտքի, ասել է թե մեր գաղափարների և զգացմունքների արտահայտումն է, իսկ բանական և հուզական տարրերը, միշտ, բայց փոփոխվող չափաբաժնով, միավորված են մտքի կազմավորման մեջ» /Bally, 1909/1951/:

Այսպիսով, Շ. Բալլին լեզուն ուսումնասիրում է բանական և հուզական տարրերի փոխհարաբերության տեսանկյունից՝ առաջ քաշելով այն թեզը, որ այդ փոխհարաբերությունը միշտ չէ, որ դրսևորվում է համաչափությամբ: Եթե Շ. Բալլին առաջ է քաշում հուզական և բանական տարրերի չափաբաժինների տարրորշման գաղափարը, ապա հույզերի և լեզվի փոխհարաբերությունն ուսումնասիրողների շարքում կան որոշ լեզվաբաններ, որոնք հույզերի և տեքստում հուզականության երկատման հայեցակերպի մասին են խոսում: Նման մոտեցում նկատում ենք նաև այլ լեզվաբանների աշխատություններում: Այսպիսով կարող ենք

պնդել, որ այս թեզիսը, որին անդրադարձ է կատարվում բազմաթիվ լեզվաբանական աշխատություններում, ուղղակիորեն պայմանավորված է հույզի երկակի բնույթով՝ մի կողմից խոսքը շարժառիթի մասին է, երբ կա հույզերի դրսևորման որոշակի պահանջ, իսկ մյուս կողմից այն արդյունք է իրավիճակի օբյեկտիվ ներգործության /Рейковский, 1979: 392; Виллюнас, 1973: 423; Рубинштейн, 1984: 152-161; Симонов, 1981: 210/:

Լեզվում բանական և հուզական տարրերի փոխհարաբերությանն է անդրադառնում նաև Ս. Ուլլմանը: Վերջինս գտնում է, որ լեզուն մարդկային հոգու ամբողջական արտահայտությունն է և ունի այն նույն բարդ և անկայուն կառուցվածքը, ինչպիսին մեր հոգեկան աշխարհն է: Սակայն պետք է նկատել, որ Ս. Ուլլմանը լեզվում տարբերակում է ոչ միայն բանական և հուզական, այլև՝ կամային տարրերը: «[...] Սկզբունքորեն, յուրաքանչյուր խոսքային գործընթաց բաղկացած է մտքի, կամքի և հույզի տարրերից: Գործնականում խնդիրը միայն չափաբաժնի մեջ է. երեք տարրերից գերակշռող կարող է լինել մեկը: [...] Լեզվի հուզական գործառույթները նույնքան կարևոր են, որքան մտավոր գործառույթները, հետևաբար բնական է, որ լեզվաբանական համակարգի բոլոր հատվածները պետք է լեզվում համախմբված լինեն», - գրում է լեզվաբանը իմաստաբանությանը նվիրված իր աշխատություններից մեկում /Ullmann, 1952: 147/:

Հուզական տարրերին անդրադարձ է կատարել նաև Մ. Բրեալը, ում կարծիքով հույզերը լրացում չեն, ոչ էլ ավելորդություն, այլ ճիշտ հակառակը, դրանք լեզվի հիմնական մասն ու առաջնային հիմքն են, որոնց վրա հաջորդաբար ավելանում է մնացածը /Bréal, 1976: 243-244/:

Որոշ լեզվաբանների կարծիքով բանականի և հուզականի հակադրությունն սկսվում է հենց բառիմաստի մակարդակից: Նրանք բառիմաստի մակարդակում տարբերակում են 2 պլան՝ բանական և հուզական: Այս կապակցությամբ Կ. Կերբրատ-Օրեկկիոնին նկատում է, որ բառիմաստի հուզական բաղադրիչը հանդես է գալիս քիչ թե շատ յուրահատուկ նշանակիչով, որը կոչվում է հարանշանակություն (կոննոտացիա) /Kerbrat-Orecchioni, 2000: 40/: Իսկ այս եզրույթը ընդհանուր առմամբ սահմանվում է որպես «հուզական արժեքների ամբողջություն, որ գտնվում է բառի վերաբերական իմաստից դուրս» /Dictionnaire Du Français Contemporain, 1966/: Հարանշանակության գաղափարն է, որ ծառայում է որպես 2. Օսգուտի «իմաստաբանական դիֆերենցիալի» (semantic differential) տեսության հիմք, որի ուսումնասիրման օբյեկտը հարանշանակության ուժգնության չափումն է բառային մակարդակում: Չափումների համար իմաստաբանական տիրույթում որպես կոորդինատներ են ծառայում երեք հիմնական սանդղակներ՝ **գնահատում, ուժգնություն և ակտիվություն**: Եվ այս չափումների սանդղակը հիմնված է երկբևեռ աստիճանավորման վրա, որի երկու հակադիր բևեռները ներկայանում են խոսքային հականիշների տեսքով: 2. Օսգուտը տալիս է չափման հե-

տկյալ մոդելը՝ գնահատում, որի երկու հակադիր բևեռներն են **լավ/վատ**, ուժգնություն՝ **ուժեղ/թույլ**, ակտիվություն՝ **արագ/դանդաղ** /Osgood, Suci, Tannenbaum, 1957/: Նկատի ունենալով, որ հույզերի լեզվական դրսևորումները և Չ. Օսգուտի տեսությունը հարանշանակության ուժգնության վերաբերյալ փոխկապակցված են՝ նպատակահարմար ենք գտնում փոքրինչ կանգ առնել այս տեսության վրա: Եթե Չ. Օսգուտը վերոնշյալ տեսությամբ փորձում է տալ հարանշանակության ուժգնության չափումները, ապա որոշ լեզվաբաններ փորձում են պարզել՝ հարանշանակությունը վերագրվում է լեզվի՞ն, թե՞ խոսույթին: Այլ կերպ ասած, լեզվաբաններին հետաքրքրում է՝ հարանշանակությունը բառարանայի՞ն մակարդակում է, թե՞ առաջ է գալիս խոսքում բառի առկայացման ժամանակ: Լեզվաբաններից Ժ. Կոսնիեն գտնում է, որ ամեն ինչ կախված է իրավիճակից: Ինչպես նկատում է լեզվաբանը՝ «Հարանշանակությունը հուզական ցուցիչ է և կարող է լինել սոցիալական, պայմանական կամ անհատական» /Cosnier, 1994: 113/: Ու. Էկոյի համար որոշ հուզական հարանշանակություններ քարացած են և ունեն համընդհանուր միևնույն ընկալումը, իսկ որոշներն էլ համարվում են խիստ անհատական, այսինքն՝ վերագրվում են անհատի բառապաշարին: Այս լեզվաբանի ուսումնասիրությունները սահմանափակվում են բառային մակարդակով, և նա որպես օրինակ է բերում «համակենտրոնացման ճամբար» և «գազախուց» բառերը, որոնց հուզական հարանշանակությունը մարդկանց մեծ մասը ընկալում է վերաբերական իմաստի հետ մեկտեղ /Eco, 1972: 108/:

Կ. Կերբրատ-Օրեկկիոնին, անդրադարձ կատարելով հուզական հարանշանակությանը, մի կարևոր հարց է բարձրացնում, այն է՝ ինչպե՞ս հասկանալ, թե որտեղ է սկսվում և որտեղ ավարտվում այն սահմանը, որն իրարից բաժանում է իմաստաբանական երկու իրար միաժամանակ նման և տարբեր կարգեր՝ հուզական կարգը և արժեքանական կարգը (այս կարգը հղում է կատարում Չ. Օսգուտի գնահատման երբևեռ սանդղակին): Այս երկու կարգերը առերևույթ են իրար նման, իրականում խոսքը երկու տարբերվող երևույթների մասին է. Կ. Կերբրատ-Օրեկկիոնին նկատում է, որ կարելի է որևէ X երևույթի հանդեպ արտահայտել հուզական դիրքորոշում՝ առանց դրա շուրջ արժեքանական դատողություններ անելու: Օրինակ «**X-ն ինձ ցնցում է**» արտահայտության մեջ դեռ որևէ արժեքանական հիշատակում չկա, որ X-ը լավն է կամ վատն է, և հակառակը՝ կարելի է անտարբեր մնալ մի երևույթի հանդեպ, որն արժեքանորեն դրական գնահատական ունի /Kerbrat-Orecchioni, 2000: 41/: Այս երկրորդ տարբերակի համար Կ. Կերբրատ-Օրեկկիոնին հիշատակում է լեզվաբան Պ. Ջիֆֆի միտքը՝ **դա գեղեցիկ է, սակայն ես դրա հանդեպ անտարբեր եմ** (“good has a relatively dispassionate feeling”) /Ziff, 1960: 221/: Իրականում նման տարբերակումը դժվար է իրականացնել, նախ և առաջ քանի որ **հուզական-ոչ արժեքանական** հարանշանակու-

թյուն ունեցող բառերի և **արժեքանական-ոչ հուզական** հարանշանակություն ունեցող բառերի կողքին կան բառեր, որոնք միաժամանակ արտահայտում են խոսողի և՛ արժեքանական դատողությունը, և՛ հուզական դիրքորոշումը (օրինակ՝ **սքանչելի, արհամարհելի**): Հենց այս երրորդ կարգի բառերի շնորհիվ է, որ ձևավորվում են «գոհունակության և դժգոհության ցուցիչները»՝ վերաբերականները: Սրանք բառեր կամ արտահայտություններ են, որ հանդես են գալիս բացականչական ձևով, արտահայտում են դրական կամ բացասական գնահատական որևէ երևույթի կամ օբյեկտի շուրջ /Danjoux-Flaux, 1975, 43-44, 289-307/: Բացի վերոնշյալ դեպքից, հարանշանակության հուզական կարգի և արժեքանական կարգի տարբերակման դժվարության մեկ այլ պատճառ էլ կա՝ պատահում է, երբ արժեքանական-ոչ հուզական հարանշանակություն ունեցող բառը խոսույթում առկայացման ժամանակ, քերականական, շարահյուսական կառույցների կամ որոշակի տաղաչափության ազդեցությամբ հեշտորեն փոխում է իր կարգն ու ձեռք է բերում հուզական նշույթավորում: Հենց այս դեպքի մասին է հիշատակում Շ. Բալլին, երբ նշում է, որ «**Սա գեղեցիկ է**» (C'est beau) և «**Սա գլուխգործոց է**» (C'est un chef d'œuvre) նախադասությունները, որ բացառապես բանական դատողություններ են ներկայացնում, կարող են շատ փոքր փոփոխության դեպքում խոսակցի համար դառնալ միջոց հիացմունք արտահայտելու համար՝ «**Ի՛նչ գեղեցիկ է**» (Que c'est beau!) և «**Ինչպիսի՛ գլուխգործոց** » (Que! chef d'œuvre!) /Bally, 1935: 19/:

Վ. Շախովսկին, բազմակիորեն ուսումնասիրելով հուզական երևույթը, գալիս է այն եզրահանգմանը, որ հույզերը լեզվում առաջացնում են ներբառային և միջբառային հարացույցեր /Шаховский, 2008: 29/: Ըստ Վ. Շախովսկու, հուզական բառերի ներբառային հարացույցը հիմնված է հետևյալ սկզբունքի վրա՝ եթե բառը հուզական է, ապա այն ունի կա՛մ հուզական նշանակություն, կա՛մ հուզական հարանշանակություն, կա՛մ հուզական ներուժ: Վ. Շախովսկին նշում է, որ այս երեք բաղադրիչները բառիմաստում հանդես են գալիս երկու տարբերակով՝ իմաստին հատուկ (ингерентный) և իմաստին կից (адгерентный): Ընդ որում, եթե հուզական բառն այս բաղադրիչներից որևէ մեկն ունի իր իմաստային մակարդակում, ապա իր տրամաբանական-առարկայական իմաստում պարտադիր կերպով առկա է գնահատողական կամ արտահայտչական բաղադրիչ, կամ էլ երկուսը միասին: Սակայն որքան էլ որ զարմանալի է, լեզվաբանը նշում է, որ հակառակ փոխհարաբերությունը չի գործում, այսինքն՝ գնահատողական, արտահայտչական կամ գնահատողաարտահայտչական բաղադրիչները կարող են և հուզական նշույթավորում չունենալ /ibid., 30/: Հատկանշական է Վ. Շախովսկու դիտարկումը **հուզական բառ-հույզ** հարաբերակցության մասին /ibid., 16/: Ապացուցման կարիք չունի այն փաստը, որ հույզերը գիտակցության և մտածողության մի մասն են կազմում և կապված են ճանաչողական գործընթացների հետ: Յուրա-

քանչյուր հույզ իրեն բնորոշ նշանային համակարգն ունի և հենց այս համակարգն է, որ ձևավորում է մարդկային հույզերի նշանագիտությունը: Վ. Շախտվսկին համարում է, որ այս հարաբերակցությունը բնավ սկիզբ չի դնում **մեկ հույզ-մեկ ոճ** մոդելի ստեղծմանը, ընդհակառակը, այն ինչոր քարացած երևույթ չէ և ենթակա է անընդհատ փոփոխման: Հույզերն ուղղակիորեն կապված են մարդու ունեցած գիտելիքների հետ, հետևաբար՝ փոփոխվում են գիտելիքները, մարդկային մտքերը, փոփոխվում են նաև հույզերը: Իհարկե, այս փոփոխություններից զատ Վ. Շախտվսկին նշում է, որ հույզերը փոփոխվում են նաև ժամանակին համընթաց: Եվ եթե հույզերը ենթակա են ժամանակի հետ փոփոխման, ապա դրանց արտահայտչամեխանիզմները չեն կարող անմասն մնալ այդ փոփոխություններից /ibid., 18/: Եվ եթե նորից անդրադարձ կատարենք հույզերի նշանային համակարգին, ապա պետք է նկատել, որ հույզերի արտահայտման նշանագիտական 2 համակարգ կա՝ մարմնի լեզու և բառային լեզու: Գործնականում մարմնի լեզուն, որ կամ առավել ընդունված է անվանել ժեստային համակարգը, իր հուսալիությամբ, արագությամբ, արտահայտչական ուժգնությամբ, հույզերի հաղորդակցելիությամբ և հասցեատիրոջ կողմից դրանց համարժեք ապակողավորմամբ (վերծանում) առավելություն ունի բուն լեզվական միջոցների նկատմամբ: Երբեմն բառերի ներուժը և հուզական նշույթավորումը չի բավականացնում արտահայտելու համար մարդկային կենսագործունեության բազմաթիվ կողմեր, կարելի է ասել, որ բուն լեզվական միջոցները «աղքատ» են իրականության համեմատությամբ և երբեմն վերջիններիս իմաստաբանական կողմը չի հասցնում զուգահեռվել իրական աշխարհին: Բայց որքան էլ որ խոսվում է հույզերի լեզվական արտահայտչամեխանիզմների և բուն հույզերի միջև անհամաչափությունից, այնուամենայնիվ խնդիրը միայն լեզվական համակարգում չէ՝ կա մեկ այլ ոչ պակաս կարևոր գործոն. հույզերը երբեք հանդես չեն գալիս հստակ տարբերակված տեսքով, հետևաբար՝ դրանց խոսքավորումն ու լեզվական արտահայտչամիջոցները սուբյեկտիվ են և կախված են որոշակի գործոններից /Diller, 1992: 26-27/: Դիլլերի վերոնշյալ դիտարկմանը գալիս է հաստատելու և լրացնելու Հելլերի այն միտքը, որ հույզերը միշտ ճանաչողական և իրավիճակային են, ինչն էլ հանգեցնում է դրանց արտահայտման լեզվական միջոցների իրավիճակայինությանը /Heller, 1979; Bonheim, 1992: 182/:

Եթե փորձենք ամփոփել վերը նշված դիտարկումները, որ առաջ են քաշում տարբեր լեզվաբաններ, ապա գալիս ենք Վ. Շախտվսկու այն նույն եզրահանգմանը, որ լեզվում չի գործում մեկ հույզ-մեկ ոճ (one emotion-one style) մեխանիզմը: Միևնույն հույզը կարող է ունենալ լեզվական արտահայտման բազմաթիվ միջոցներ, որոնք կարող են փոփոխվել ժամանակի ընթացքում: Նույնիսկ միևնույն արտահայտչամեխանիզմը միաժամանակ կարող է հայտնվել մի քանի հույզերի նկարագրիչներում, որը հետևանք է հույզերի իրավիճակային և ոչ միանշա-

նակ տարբերակված լինելու փաստին: Ներկայումս հույզերի ունեցած տեղի և դերի, դրանց լեզվական դրսևորման վերաբերյալ լեզվաբանության ասպարեզում առկա են տեսական բազմաթիվ ուսումնասիրություններ: Ինչպես նկատում է Վ. Շախովսկին՝ հույզերի ուսումնասիրման լեզվաբանական մոտեցումն ընդհանուր առմամբ հետևյալ տեսքն ունի. գոյություն ունի շրջապատող աշխարհ՝ օբյեկտ, գոյություն ունի մարդը՝ սուբյեկտ և գոյություն ունի շրջապատող աշխարհը պրոյեկտելու և արտացոլելու վերջինիս ունակությունը: Սակայն մարդն աշխարհն արտացոլում է ոչ ինքնաբերաբար, այլ ելնելով այդ պահին առկա որոշակի պատճառներից և շարժառիթներից: Հենց հույզերն են, որ հանդես են գալիս այս գործընթացը կարգավորողի դերում՝ դառնալով միջնորդ շրջապատող աշխարհի և լեզվում դրա արտացոլման միջև /ibid./: Պատահական չէ, որ Կ. Կերբրատ-Օրեկիոնին համարում է, որ հույզերը լեզվում ամենուր են և միաժամանակ ոչ մի տեղ /Kerbrat-Orecchioni, 2000: 57/:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Aristote Rhétorique. Livre 2, texte établi et traduit par Médéric Dufour. Paris: Les Belles Lettres, 1960.
2. Bally Ch. Le langage et la vie. Genève: Droze, 1935. [1ère éd. 1913]
3. Bally Ch. Traité de Stylistique française. Genève-Paris, 1909/1951.
4. Bonheim U. Emotions in Literature // Proceedings... Tübingen: Niemeier, 1992.
5. Bréal M. Essai de sémantique. Paris: Slatkine, 1976.
6. Caffi C., Janney R. W. Toward a Pragmatics of Emotive Communication // *Journal of Pragmatics*, 22, 1994.
7. Cosnier J. Psychologie des émotions et des sentiments. Paris: Retz-Nathan, 1994.
8. Danjoux-Flaux N. Les marqueurs de satisfaction et d'insatisfaction // *Le français moderne*, 43-4. Paris: CILF, 1975.
9. Dictionnaire Du Français Contemporain. Paris: Librairie Larousse, 1966.
10. Diller H. Emotions and the Linguistics of English // Proceedings... Tübingen: Niemeier, 1992.
11. Eco U. La structure absente. Paris: Mercure de France, 1972.
12. Heller A. A Theory of Feelings. Assen, The Netherlands: Van Gorcum, 1979.
13. Jakobson R. Essais de linguistique générale. Paris: Minuit, 1963.
14. Kerbrat-Orecchioni C. Quelle place pour les émotions dans la linguistique du XXe siècle // *Les émotions dans les interactions*. Lyon: Presses Universitaires de Lyon, 2000.
15. Meunier A. "Sechehaye Bally: Le sujet et la langue" // *DRLAV*, 30. Paris: Université de Paris VIII, 1984.
16. Osgood C., Suci G., Tannenbaum P. The measurement of meaning. Urbana: University of Illinois Press, 1957.

17. Sapir E. Language: An Introduction to the Study of Speech. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1921.
18. Ullmann S. Précis de sémantique française. Berne: Francke, 1952.
19. Ziff P. Semantic Analysis. Ithaka: Cornell University Press, 1960.
20. Тарасова О.Д. Основные направления исследования эмоций в лингвистике // *Вестник Московского государственного областного университета, Серия: Лингвистика*, № 3, Москва, 2015.
21. Вилюнас В. К. Психология эмоциональных явлений. Москва, 1973.
22. Рейковский Я. Экспериментальная психология эмоций. Москва: Прогресс, 1979.
23. Рубинштейн С. Л. Эмоции // *Психология эмоций*. Москва: Изд-во МГУ, 1984.
24. Симонов П. В. Эмоциональный мозг. Москва: Наука, 1981.
25. Шаховский В. И. Лингвистическая теория эмоций. Москва: Гнозис, 2008.

Յ. ԱՐՄԻՆՅԱՆ, Ն. ԱՅՎԱԶՅԱՆ – *Изучение эмоций в лингвистическом аспекте.* – Данная статья представляет краткий очерк о роли и значении эмоций в современной лингвистике. Эмоциям свои взоры обращали еще древние мыслители в своих трудах, и несмотря на то, что современные лингвистические теории представляют более глубокие и широкие исследования о лингвистических проявлениях эмоций, начиная со времен античной эпохи до наших дней наблюдения и теории основаны на важной и неизменной концепции – ключевой роли эмоций в формировании суждений и в процессах языкового сознания и мышления.

Ключевые слова: эмоциональные проявления, внеязыковые элементы, языковой знак, умственные элементы, эмоциональные элементы, эмоционально-выразительный механизм, эмоционально маркированный (кодированный), эмоциональная коннотация, эмоциональный потенциал

Z. HARUTUNIAN, N. AYVAZYAN – *Emotions from Linguistic Perspective.* – The present paper is a brief insight into the significance emotions hold in modern linguistics. References to emotions can be found in the works of ancient thinkers. Although modern linguistic theories provide deeper insights into the linguistic manifestations of emotions, a key concept underlies the observations and theories offered from ancient times to the present day: emotions play a pivotal role in reasoning, linguistic consciousness and thinking.

Key words: emotional manifestations, non- linguistic elements, linguistic sign, mental elements, emotional elements, emotional-expressive mechanism, emotionally marked, emotional connotation, emotional potential